

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Vladěny Pavlíkové
“Mariánská úcta v zrcadle olomoucké nástěnné malby pozdního středověku“
předkládané v roce 2019 na Ústavu pro dějiny umění

I. Stručná charakteristika práce

Práce se zabývá fenoménem růžencové zbožnosti na konci 15. a počátkem 16. století, který je v širším kontextu sledován na území Moravy, resp. v biskupském městě Olomouci. Jde o zajímavou studii založenou na výzkumu sociokulturních vztahů, zaměřenou okruh olomoucké kapituly, a také církevních řádů zde zastoupených. Opírá se zejména o podrobnou analýzu kulturního prostředí humanistů soustředěných kolem olomouckých biskupů a o prameny typu dobových mariánských rukopisů či tisků, kázání, testamentů apod. Jádrem práce je zevrubný rozbor růžencových zobrazení v Olomouci.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Celkově je práce velmi kompaktní a do všech důsledků dovedenou podrobnou sondou zaměřenou téměř výhradně na Olomouc, tamní kulturní prostředí a jím podmíněné památky se specifickou mariánskou ikonografií. Téma růžencových zobrazení, jejichž výskyt se dodnes na našem území dá spočítat téměř na prstech jedné ruky, je nesmírně zajímavým a významným svědkem v Evropě velmi rozšířeného, striktně katolického mariánského hnutí, charakteristického zakládáním růžencových bratrstev a oltářů s odpovídající výzdobou. Olomouc je v tomto směru výjimečná mimo jiné právě pro své významné postavení coby centra kosmopolitní humanistické společnosti Sodalitas Marcomannica a pro své kulturní a politické spojení s královským dvorem v Budíně. Už výběr tématu je tedy velmi šťastný. Autorka k práci přistupuje svědomitě, poctivě reflektuje dosavadní literaturu a poznatky svých předchůdců, k nimž patří např. Ivo Hlobil nebo Eduard Petrů, Tomáš Baletka, Antonín Kalous a další, reviduje je a přináší nový ucelený pohled. Struktura práce je položena logicky od celku k detailu. V monografické části, která se věnuje samotným malbám (jednak v kapli sv. Jana Křtitele, jednak v kostele Neposkrvněného početí Panny Marie), pracuje na základě interpretace výzdoby jako celku, což přináší nové poznatky týkající se ikonografie, ale např. i hypotézu o pravděpodobném objednavateli nástěnných maleb. Práci bych vytkla spíše drobné jazykové nepřesnosti, podstatnější výtkou by bylo na několika místech nedůsledné citování pramenů. Ač jde o práci veskrze interpretační, domnívám se, že zde chybí zapojení stylové stránky obrazů, která většinou v takto podrobných analýzách přináší rovněž velmi užitečné informace. Tyto výtky ale nejsou nijak závažným důvodem, který by kazil dojem z jinak velmi přínosné a fundované práce.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Jak již byl výše uvedeno, je práce koncipována jako monografický celek, zaměřený na důkladné zpracování jedné lokality, resp. jednoho sociokulturního prostředí a jednoho fenoménu, tedy tamních, poměrně složitých růžencových zobrazení v podobě nástěnných maleb. Práce zahrnuje mimo jiné technické náležitosti modlitby růžence, vznik růžencových bratrstev a s tím spojené důsledky projevující se v ikonografii růžencových vyobrazení. Protože právě růžencová zbožnost tvořila v raném novověku podstatnou složku náboženského života, zejména jakožto prostředek semknutí jak duchovních, tak laiků, v lůně

katolické církve, bylo její praxi věnováno mnoho dobových textů. Důležitým posláním růžencových bratrstev byla také péče o zemřelé a jejich pozůstalé. Téma samotné tedy poskytuje možnost detailního výkladu a zajímavě ukazuje provázanost dobové náboženské praxe a devočního obrazu. Jako nezbytné se v rámci celistvosti práce jeví i autorkou zařazené úvodní kapitoly s obecnějším pojednáním týkajícím se pilířů kulturního prostředí Olomouce (církevní instituce, král, měšťané), a také dobových proměn růžencové zbožnosti, jež měly zásadní vliv i na formu růžencových obrazů. K těmto proměnám docházelo v závislosti na prostředí církevních řádů či na jejím pronikání mezi laiky. Velkou výhodou této práce je množství dochovaných pramenů a dobové literatury, na základě níž bylo možno malby velmi přesně interpretovat. Právě proto byla také v nedávné minulosti již tomtuto tematiku věnována poměrně velká pozornost. Autorka známé poznatky poctivě cituje, kriticky zkoumá, dále precizuje a rozvádí.

Z formálního hlediska má práce všechny náležitosti a nedá se jí nic závažného vytknout, nepočítáme-li zřídka se vyskytující pravopisné chyby, nebo posunutí odkazů na již uvedené poznámky (např. na s. 66, pozn. 165), vzniklé evidentně nedopatřením. Rušivě působí pouze místy se vyskytující zmínky o pramenech s nejasně uvedeným zdrojem a chybějícím místem uložení (např. autorka bez bližšího upřesnění zmiňuje „prameny o návštěvnosti kostelů“ nebo městské knihy apod., s. 28, 41, 59, 64).

K přínosům autorky patří, kromě již uvedeného, rozvedení a zpřesnění interpretace daných maleb opřené o relevantní dobovou literaturu. Např. u nástěnné malby v kostele Neposkvrněného početí si povšimla užšího zaměření malby k tématu Sedmi prolití Kristovy krve v rámci pásu, dříve interpretovaného spíše jako Sedm bolestí Panny Marie. Autorka citovala dobové kázání ke svátku obřezání Páně františkána Oswalda Pelbarta, jehož text je nyní uložen ve vědecké kinovně v Olmouci a mohl být olomouckým františkánům znám, z něhož vyplývá více vrstev významů Sedmi prolití Kristovy krve, jež byly předmětem meditací a denních modliteb františkánů. Malba tak mohla sloužit mimo jiné jako mnemotechnická pomůcka k předepsaným modlitbám na toto téma (s. 83). Z úzkého propojení nástěnné malby také autorka celkem přesvědčivě usuzuje na možného donátora z řad františkánů a navrhuje osobnost Jana Filipce.

IV. Dotazy k obhajobě

Z předkládané práce vyplývá také řada otázek. Např. se zdá, že stěžejní hybnou silou růžencové zbožnosti u nás byli františkáni obserevanté. Co soudíte o jiných růžencových zobrazeních dochovaných u nás a o jejich původu?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěšnou.

20. 8. 2019

Magdaléna Nespěšná Hamsíková